

BİBLİYOGRAFYA :

Rauf R. Denkteş, *The Cyprus Triangle*, New York 1990; Peter-Jürgen Albrecht, *North Cyprus*, London 1994; Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, İstanbul 1998; Z. Stavrinos, *The Cyprus Conflict*, Lefkoşa 1999; Ahmet C. Gazioğlu, *Two Equal and Sovereign Peoples*, Lefkoşa 1999; a.m.f., *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878)*, Lefkoşa 2001; KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü, *KKTC 15 Aralık Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri* (1999); *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi* (Tarih ve Tabiat Vakfı Yayını), İstanbul 2001; İrfan Kaya Ülger – Ertan Efeğil, *AB ve KIBRIS: Bugünü ve Geleceği*, İstanbul 2002; KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü 2002 Geçiş Yılı Programı; KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İzleme ve Koordinasyon Dairesi, *KKTC İstatistik Yıllığı 2000* (2002); KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İzleme ve Koordinasyon Dairesi, *KKTC Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 2000* (2002).

AHMET C. GAZIOĞLU

KÜAYBE bint SA'D

(كعبية بنت سعد)

Küaybe bint Sa'd (Sa'id)
b. Utbe el-Eslemiyeye
(ö. 7/628'den sonra)

Hekimlik yapan kadın sahâbî.

Eslem kabilesine mensuptur. Bu kabilenin Hz. Peygamber'in hicreti sırasında İslâm'a girdiği ve hicret kervanına yardımcı oldukları rivayet edilmektedir. 2 yılının Ramazan ayında (Mart 624) cereyan eden Bedir Savaşı'ndan önce Resûl-i Ekrem'in antlaşma yaptığı kabileler arasında Eslem de vardı. Bu durumda Küaybe'nin Hz. Peygamber'in hicreti esnasında müslüman olduğu söylenebilir.

Resûl-i Ekrem devrinde kadınların savaşlara katıldıkları ve sağlık hizmetleri başta olmak üzere savaş sırasında önemli hizmetler yürüttükleri bilinmektedir. Yaralı ve hastaları tedavi konusunda maharetli olduğu rivayet edilen Küaybe'nin Hendek Savaşı sırasında okla kolundan yaralanan Evs kabilesi reisi Sa'd b. Muâz'ı tedavi ettiği, kardeşi Rufeyde'nin de bu konuda bilgili olduğu kaydedilmektedir (Abdülhay el-Kettânî, II, 211, 335).

Vâkıdî, Küaybe'nin Hayber Gazvesi'ne katıldığını ve Hz. Peygamber'in ona ganimetten erkeklere verilen miktar kadar pay verdiğini belirtir (*el-Meğâzî*, II, 685-686). Onun aynı zamanda Resûlullah'ın mescidi içinde bulunan bir çadırda yaralıları ve diğer hastaları tedavi ettiği nakledilmektedir.

Küaybe'nin kimsesiz, zayıf ve bakıma muhtaç kimseleri koruyup gözettiği, Mescid-i Nebevî'nin temizlik ve düzeniyle de ilgilendiği rivayet edilmektedir. Ayrıca kaynaklardaki bilgilerden, onun mescidde unutulmuş veya kaybedilen eşyaları muhafaza edip daha sonra bunları sahiplerine iade ettiği anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 56; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 119, 122; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, II, 510, 525, 526, 685-686; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 250; İbn Sa'd, *eş-Şabâkât*, VIII, 291; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 111, 411; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Ben-nâ), VII, 110, 111, 252; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 296; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, Dimaşk 1378/1959, IV, 245-246; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), II, 211, 335; Rıza Savaş, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, İstanbul 1992, s. 226, 241, 244, 245.

RIZA SAVAŞ

KÜBREVIYYE

(كبروية)

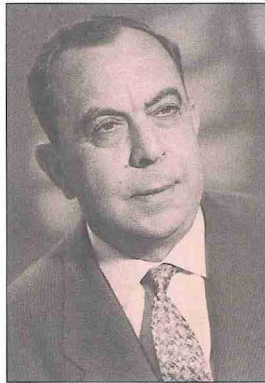
Necmeddîn-i Kübrâ'ya
(ö. 618/1221)
nisbet edilen bir tarikat
(bk. NECMEDDİN-İ KÜBRÂ).

KÜÇÜK, Mustafa Fazıl

(1906-1984)

Kıbrıslı Türk siyaset ve devlet adamı.

Lefkoşe'de doğdu ve ilkokulu orada okudu. Lefkoşe'de başladığı orta öğrenimini İstanbul Kabataş Lisesi'nde tamamladı. İstanbul, Paris ve Lozan üniversitelerinde tıp tahsili gördü. 1938'de Kıbrıs'a döndükten sonra *Söz* ve *Masum Millet* gazetelerinde Kıbrıs Türkü'nün sorunlarını dile getiren yazılar yazmaya başladı. Özellikle Türk toplumunun yegâne lisesi olan Türk Lisesi'nin İngiliz müdürlerce yönetilmesine karşı çetin bir mücadele verdi. 1942 yılında *Söz*'ün

Mustafa
Fazıl Küçük

İngilizler tarafından kapatılması üzerine *Halkın Sesi* gazetesini yayımlamaya başladı. Toplum meselelerini İngiliz sömürge yönetimine karşı etkili bir şekilde savunduğu için mücadeleci kişiliğiyle kısa sürede Kıbrıs Türkleri'nin benimsediği ve ümit bağladığı bir önder haline geldi. 1943'te Lefkoşe Belediye Meclisi üyeliğine seçildi ve böylece fiilen siyasi hayata atılmış oldu. Aynı yıl Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik, politik, kültürel ve sosyal menfaatlerini savunmak için kurulan Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu'na katıldı. Ancak 1944'te kurumun ileri gelenleriyle anlaşmazlığa düştüğü için istifa etti ve toplumun millî mücadelesini daha etkin bir şekilde sürdürmek amacıyla Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi'ni kurdu.

Fazıl Küçük, 1945'te siyasi partilerin ve diğer Türk kurumlarının bir araya gelmesiyle oluşan Kıbrıs Türk Kurumları Birliği'ne kendi partisinin temsilcisi olarak katıldı. 1948'de Türk İşçiler Birliği'ni kurdu. Ertesi yıl Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu ve Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi birleşerek Kıbrıs Millî Türk Birliği adını aldı ve genel sekreterliğine Küçük getirildi. Bu partinin adı 1955'te Kıbrıs Türktür Partisi'ne çevrildi. Böylece Kıbrıs Türk toplumunun lideri konumuna gelen Küçük, daha sonra adadaki Türkler'in iktisadî kalkınmasında önemli bir rol oynayacak olan Evkaf İdaresi'nin kendilerine devredilmesi sağlamak amacıyla İngiliz sömürge yöneticileri üzerinde etki oluşturmaya çalıştı. Sonuçta İngiliz sömürge hükümeti Türk okullarını ve Evkaf İdaresi'ni Türk toplumuna devretmeye başladı. Bu arada şer'iyye mahkemeleri kaldırılarak yerine Türk aile mahkemeleri kuruldu ve müftülük makamı yeniden ihya edildi. Özellikle Küçük'ün 1956'da Evkaf Yüksek Konseyi başkanlığına getirilmesiyle çeşitli düzenlemeler yapıldı.

1959'da Londra ve Zürih antlaşmalarıyla sonuçlanan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki görüşmelerde Kıbrıs Türk toplumu lideri sıfatıyla Küçük hazır bulundu; antlaşmalar gereği Kıbrıs Cumhuriyeti kurulunca da cumhurbaşkanı yardımcılığına seçildi (3 Aralık 1959). Fakat bir süre sonra Cumhurbaşkanı Makarios'un önerdiği cumhurbaşkanı yardımcısına tanınan veto hakkının kaldırılması, tek bir belediye sisteminin kurulması, malî bütçenin genel çoğunlukla kabul edilmesi, garanti ve ittifak antlaşmalarının feshedilmesi yönünde anayasa değişikliği gündeme geldi; arkasından da Türkler'e karşı yoğun şekilde Rum tedhişi

başladı. Bunun üzerine Kıbrıs Türk toplumu, "genel komite" adı altında kendi öz yönetimini oluşturarak yasama ve yürütme işlevini başına Küçük'ün getirildiği bu komiteye verdi (1963). 28 Aralık 1967 tarihinde Küçük başkanlığında Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi kuruldu. Bu görevini 1973'e kadar sürdüren Küçük o yılki seçimlerde adaylığını koymadı; 18 Şubat 1973 tarihinde bütün yetkilerini Rauf Denktaş'a devrederek siyasetten çekildi ve tekrar gazeteciliğe döndü. Fazıl Küçük, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra rahatsızlanarak tedavi gördüğü Londra'da vefat etti, cenazesi Kıbrıs'a getirilerek Anıttepe'ye defnedildi (15 Ocak 1984).

BİBLİYOGRAFYA :

Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs Tarihi*, Lefkoşe 1971, s. 124-125, 131, 133; Rauf R. Denktaş, *The Cyprus Problem*, Lefkoşe 1974, s. 35; a.mlf., *Arşiv Belgeleri ve Notlarla İlk Altı Ay*, Lefkoşe 1992, tür.yer.; Şükrü S. Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)*, İstanbul 1985, II, 70, 161-162, 179; P. Oberling, *Bellapais'e Giden Yol* (trc. Mehmet Erdoğan), Ankara 1988, s. 44-45, 47, 57, 66; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1914-1980)*, Ankara 1989, II, 786, 798-799; Abdülhaluk M. Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel: 1963*, Ankara 1989, s. 32-35, 83-84, 87; Kemal Tekapınar - Demiray Doğasal, *Dr. Fazıl Küçük (1906-1984)*, Lefkoşe 1991, I-II; Halil Sadrazam, *Kıbrıs Türkünün Özgürlük Mücadelesi Lideri Dr. Fazıl Küçük*, İstanbul 1996; Halil Fikret Alasya, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi", *TDEK*², I, 532-534; a.mlf., "Kıbrıs Türk Barış Harekâtı", *TTK Bildiriler*, VIII (1983), III, 2060-2062; Erten Kasımoğlu, *Eski Günler Eski Defterler*, Lefkoşe, ts., s. 25, 31, 40-41, 88, 158, 168; Mehmet Akar, "Liderimiz Dr. Fazıl Küçük", *Halkın Sesi*, sy. 16752, Lefkoşe 15 Ocak 1994.

SOYALP TAMÇELİK

KÜÇÜK AYASOFYA KÜLLİYESİ

İstanbul'da
XVI. yüzyılın ilk yıllarında
bir Bizans kilisesinden dönüştürülen
cami ile etrafındaki vakıf binalar.

İstanbul'un Marmara'ya bakan güney surlarının iç tarafında, Kadırga Limanı ile Cankurtaran semtleri arasında yer almakta olup cami, türbe, zâviye-medrese, sıbyan mektebi ve hamamdan meydana gelmektedir.

Cami XVI. yüzyılın başlarında II. Bayezid döneminin Kapağası Hüseyin Ağa tarafından camiye çevrilmiş bir Bizans kilisesi olup yakınına bir zâviye ile kurucusunun türbesi de eklenmiştir. Yapı, şimdiki binası ile Ayasofya'nın da kurucusu olan Iustinianos tarafından 530 yılına doğru

inşa ettirilmiştir. İki eserin plan bakımından bazı benzerlikler taşıması sebebiyle buraya Türk devrinde Küçük Ayasofya denilmiştir. Evvelce aynı avlu içinde Petrus ve Pavlus adlarına sunulmuş bazilika tipinde bir kilise mevcut olup burada Hormisdas sarayı adı verilen Büyük Saray'ın bir pavyonu da bulunuyordu. Kuruluş efsanesine göre I. Iustinianos, amcası I. Iustinos aleyhine bir ayaklanmaya karıştığı için cezalandırılacağı sırada azizlerden Sergios ve Bakkhos'un Iustinos'un rüyasına girerek lehinde tanıklık etmeleriyle kurtulmuş ve imparator olunca da şükran borcunu ödemek üzere bu azizlerin adına kiliseyi yaptırmıştır.

953 (1546) tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde Küçük Ayasofya Camii'nin 913 (1507) tarihli ve Mehmed b. Mustafa imzalı vakfiye özeti bulunmaktadır. Buna göre mâbedin geliri şu vakıflardan sağlanmaktadır: Yılda 42.500 akçe getiren yanındaki hamamdan başka Ayasofya civarında biri otuz beş, diğeri on üç hücreli iki han, yirmi yedi dükkân, ayrıca çeşitli dükkânlar, hücre, başhâne, bozahâne, ev, yahudi hücreleri, Galata'da dükkânlar, evler, İstanbul dışında Yenice, Murad Fakih, Lazarı (?) ve Sırma köyleri, Edirne'de Halil Paşa Hanı denilen hanın on bir hissesiyle birçok dükkân. Bu gelir-

lerden pek kalabalık olan cami görevlilerinden başka zâviye şeyhine, sıbyan mektebi hâfızlarına, türbedarlara ve imaret-aşhâne personeline belirli gündelikler tahsis edilmiş, ayrıca gelirin nasıl harcanacağı belirtilmiştir. Caminin şadırvanı ve mektebi Sadrazam Ahmed Paşa tarafından 1153'te (1740) yeniden yaptırılmıştır.

Topkapı Sarayı Arşivi'ndeki belgelerden (nr. D 9567) Küçük Ayasofya Camii'nin 1648 ve 1766 depremlerinde zarara uğradığı anlaşılmaktadır. Mâbed XIX. yüzyıl içinde de bazı tamirler geçirmiş olmalıdır. Eski fotoğraflarda görülen sıvalarla pencere etrafındaki beyaz şeritler herhalde bu son tamirden kalmıştır. Küçük Ayasofya Külliyesi'ne en büyük zararı veren olay, 1860'larda cami ile çok yakın olan surlar ve deniz kıyısı arasındaki pek dar kıyı şeridinden Avrupa demir yolunun geçirilmesi olmuştur. Bu yol elli yıl sonra çift hat olarak genişletilmiş, yolun yüksekte bulunması gerektiğinden külliye iyice çukurda kalmıştır. Ayrıca şehir topografyasının değişmesi, kuzey-güney istikametinde cami avlusunun bir sokak gibi kullanılmasına yol açmış, yakın yıllarda belediyenin avlunun bu kesimine parke taş döşemesiyle cami, avlusundaki zâviye-medreseden ayrı kalmıştır.

Küçük Ayasofya Camii ve içinden bir görünüşü

